

Uttalanden med anledning av en domares agerande i samband med att en person filmade in i en rättssal under en pågående huvudförhandling

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot Västmanlands tingsrätt med anledning av bl.a. hur tingsrätten bemött henne i samband med att hon i egenskap av journalist bevakade en huvudförhandling vid tingsrätten. I anmälan uppgav AA sammanfattningsvis följande.

Hon är reporter vid Sveriges Television, Tvärsnytt, och skulle den 21 november 2003 göra ett nyhetsinslag med anledning av en rättegång vid tingsrätten där en man stod åtalad för att ha vållat sitt spädbarns död. När hon och en fotograf kom till tingsrätten hade huvudförhandlingen redan påbörjats. Hon gick igenom de två dörrarna in till rättssalen. Samtidigt stod fotografen och filmade mot dörren. Hon höll inte upp dörrarna utan gick igenom ganska snabbt. På fotografens bilder, som finns bevarade, ser man knappt någonting från rättssalen.

I samband med att ett vittne skulle lämna rättssalen sade domaren att vittnet skulle få hjälp av någon i rätten, eftersom det stod en fotograf utanför dörren. Han sade vidare att om fotografen filmade in i rättssalen en gång till, skulle reportern åka ut. Domaren syftade på henne. Han ropade också ”Ut. Jag vill inte ha några hyenor i min rättssal” enligt en artikel i Västmanlands läns tidning dagen därpå.

Utredning

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande över vad som framfördes i anmälan.

Tingsrätten (lagmannen BB) gav in ett yttrande till vilket var fogat bl.a. upplysningar från rådmannen CC.

CC uppgav bl.a. följande.

Det har vid huvudförhandlingar där jag varit ordförande vid ett flertal tillfällen före det nu aktuella förekommit att det fotograferas in i salen i samband med att mål ropas på, vilket ju kan anses vara en överträdelse av 5 kap. 9 § rättegångsbalken (jfr Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2001/02 s. 46) med följd att straffbestämmelsen i 9 kap. 5 § samma balk är i sig tillämplig. Jag har aldrig ingripit

mot detta slags förfarande. Parterna är på väg att sätta sig och dörrarna stängs till innan själva saken hinner börja beröras; det har enligt mitt förmenande vid sådana tillfällen inte blivit en sådan ordningsstörning att det motiverat en tillrättavisning från ordförandens sida, än mindre något utdömande av böter.

Skälet till att jag reagerade vid just detta tillfälle var den mycket påtagliga störning av förhandlingen och ett pågående vittnesförhör som de två personernas agerande innebar. Dessa kunde i och för sig inte veta just i vilket skede som huvudförhandlingen befann sig men det finns utanför salen en stor ljustavla som upplyser att huvudförhandling pågår.

Jag ångrade mig snabbt, inte ingripandet som sådant men väl ordvalet. Detta kom också till uttryck i en artikel i Vestmanlands läns tidning dagen efter, se bilaga 2 (*här utelämnad – JO:s anmärkning*). Det sagda blir ju inte osagt av detta och jag har full förståelse för att den som kände sig drabbad av uttrycket tog illa vid sig. Det exakta ordvalet är återgivet i rättens anteckningar. Som framgår avsåg orden den person som fotograferade. AA var uppenbarligen den åhörare som samtidigt ställde upp den yttre och den inre dörren. Jag har förståelse för om hon, ifall hon kände sig delaktig i det ordningsstörande uppträdandet, jag bedömde uppenbarligen så vara fallet, kände sig träffad av ordvalet och därigenom tog illa vid sig. Det efterföljande yttrandet från min sida var en sedvanlig erinran om innehållet i 5 kap. 9 rättegångsbalken. Jag får här framhålla att det aldrig fanns anledning att gå vidare från denna erinran i förhållande till AA; hon visade enligt min minnesbild i fortsättningen samma förståelse för att huvudpersonerna, dvs parterna och vittnen, ostört skulle få sagt vad de hade att säga som de övriga åhörarna gjort under hela förhandlingen.

BB hänvisade beträffande vad som inträffat vid huvudförhandlingen till CC:s yttrande.

AA yttrade sig över remissvaret och gav in en dvd-skiva med en filmsekvens som hade fotograferats i samband med att hon gick in i rättssalen. Hon uppgav bl.a. följande. Hon var inte på något sätt störande när hon gick in i rättssalen eller när hon gick ut ur den. Om rådmannen ansåg att fotografen inte fick stå utanför och fotografera in i rättssalen borde han ha diskuterat det med henne eller fotografen. Hon anser inte att det står klart att fotografen inte får stå utanför rättssalen och filma. Ingen av dem har hållit upp dörren längre än nödvändigt, vilket framgår av bifogade bilder. Hon hade inte någon annan anledning att närma sig rätten än att begära att få ut handlingarna eller åtminstone åtalet. Hon fick dock inget svar på sin förfrågan utan blev utkörd av notarien.

I ett beslut den 23 april 2007 anförde *chefsJO Melin* bl.a. följande.

Bedömning

Bestämmelser om offentlighet och ordning vid domstol finns i 5 kap. rättegångsbalken (RB). I 9 § i nämnda kapitel föreskrivs bl.a. att det ankommer på ordföranden att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de föreskrifter som behövs. Han får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Det sägs vidare i paragrafen att fotografi inte får tas i rättssalen. Den som stör en förhandling eller fotograferar i rättssalen kan enligt 9 kap. 5 § RB ådömas penningböter.

I förarbetena till 5 kap. 9 § RB uttalas att fotografering i rättssalen i allmänhet verkar störande på förhandlingen och kan, då det gäller tilltalad i brottmål, vara ägnad att utsätta denne för ett onödigt lidande. Det uttalas vidare att stadgandet avser förbud mot fotografering endast under pågående förhandling (NJA II 1943 s. 63). Förbudet gäller även bildupptagning vid t.ex. inspelning för TV (prop. 1979/80:87 s. 12).

Före chefsjustitieombudsmannen Claes Eklundh har i ett beslut uttalat sig om tillämpningen av bestämmelsen i ett ärende angående en domares åtgärd att uppmana en TV-fotograf – som befann sig utanför rättssalen och fotograferade in i salen genom en öppen dörr – att upphöra att fotografera in i salen (JO 2001/02 s. 46). I beslutet konstateras att en förutsättning för att bestämmelsen om fotograferingsförbud skall vara tillämplig är att en förhandling har inletts. Vidare uttalas att det när en förhandling pågår givetvis är lika störande om fotograferingen sker inne i rättssalen som om den sker från en korridor utanför in genom en öppen dörr och att regeln om fotograferingsförbud därför rimligen måste tolkas så att den träffar även situationer av sistnämnda slag. 1999 års rättegångsutredning synes ha anslutit sig till JO:s uppfattning i nämnda beslut (se SOU 2001:103 s. 104 och 318). Såvitt jag har kunnat se har den nu aktuella frågan emellertid inte berörts närmare i den proposition (prop. 2004/05:131) som legat till grund för ändringar i bestämmelsen i 5 kap. 9 § RB, vilka ännu inte trätt i kraft.

Det är självfallet så, att fotografering av de personer som deltar i en rättegång kan störa förhandlingen även om den sker genom t.ex. en öppen dörr eller genom en fönsterruta. Det kan emellertid hävdas att bestämmelsen i 5 kap. 9 § RB om förbud mot fotografering ”i rättssalen” inte kan anses innefatta fotografering som sker på detta sätt (se t.ex. Henrik Edelstam, Offentlighet och sekretess i rättegång, s. 300). Enligt kommentaren till rättegångsbalken synes bestämmelsen om fotograferingsförbudet behöva läsas även mot regeln i 9 kap. 5 § RB om att den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller fotograferar i rättssalen eller bryter mot föreskrift eller förbud som har meddelats enligt 5 kap. 9 § RB kan dömas till böter (Fitger, Rättegångsbalken, del 1, s. 5:18). Svea hovrätt har i ett beslut den 29 december 2006 i mål Ö 2918-06 om förseelse enligt 9 kap. 5 § RB funnit att förbudet i 5 kap. 9 § RB inte omfattar den som utifrån fotograferar in i en rättssal. I kommentaren till rättegångsbalken har uttalats att hovrättens avgörande förefaller riktigt inte minst med tanke på att en straffbestämmelse inte får tolkas extensivt (Fitger, a. st.).

I det nu aktuella fallet pågick huvudförhandlingen när fotograferingen ägde rum. Filmsekvensen som framgår av den dvd-skiva som AA gett in till JO ger inte vid handen att dörrarna har ”ställts upp” utan endast att en person öppnar två dörrar in till rättssalen, kliver in och sedan stänger den yttre dörren efter sig. CC har emellertid uppenbarligen uppfattat att det stod en fotograf utanför dörrarna och filmade in i rättssalen i samband med att AA öppnade dörrarna. Hans åtgärd att i den uppkomna situationen ingripa mot fotograferingen kan, med hänsyn till de

befogenheter som JO ansett rättens ordförande ha, inte bli föremål för kritik från min sida.

CC har uppgett att han först uttryckte sig på sätt som framgår av anteckningarna vid huvudförhandlingen, dvs. att han sade ”det står en hyena och filmar in i salen”. Jag finner inte anledning att ifrågasätta denna uppgift. Jag noterar därvid att AA – enligt vad hon uppgett i det e-postmeddelande hon skickade till lagmannen i anslutning till den aktuella händelsen – inte själv hörde uttalandet vid huvudförhandlingen utan att hon i efterhand fick uttalandet återgivet för sig.

Jag konstaterar att CC:s uttalande har varit olämpligt. Han har i yttrandet till JO uppgett att han snabbt ångrade sitt ordval och hänvisat till den artikel i Vestmanlands läns tidning – vilket även synes vara den artikel AA hänvisar till i sin anmälan beträffande vad som sades i denna del – enligt vilken han efter rättegången beklagade ordvalet och uppgav bl.a. att uttalandet var fällt i hastigt mod. Han kan likväl inte undgå kritik för sitt sätt uttrycka sig.

CC har uppgett att hans efterföljande yttrande var en ”sedvanlig erinran” om innehållet i 5 kap. 9 § RB. Enligt anteckningarna vid huvudförhandlingen sade CC till ”den tidigare” åhöraren att ytterligare medverkan till störning av ordningen kan leda till avvisning från salen. Jag finner inte skäl att ifrågasätta dessa uppgifter. CC har uppgett att han bedömde att AA var delaktig i det ”ordningsstörande uppträdandet”. Utredningen ger dock inte stöd för att AA ställde upp dörrarna. CC har emellertid uppgett att han gjorde bedömningen att hon hörde samman med den person som fotograferade in i salen i samband med att hon gick in i rättssalen under pågående förhandling. Mot denna bakgrund finns det enligt min mening inte skäl att kritisera CC för den erinran han uttalade.

Med anledning av att rättsläget när det gäller omfattningen av fotograferingsförbudet inte synes klart finner jag skäl att överlämna en kopia av detta beslut till Justitiedepartementet.